

skepsis. Gerhard Ernst oplevede på nært hold tilmeldelserne til Den slesvigske Forenings 8. distrikt i Flensborg, hvor hans far var formand. De foregik i familiens dagligstue. Her overværede han sultende mennesker trygle om optagelse. Uden at skære alle over én kam har han modet til at bryde tavsheden og konstatere, at selvfølgelig drev også ønsket om at få del i bistanden fra Danmark en del tyske ind i mindretallets foreninger. Bente Hillebrecht er inde på det samme. Og Gerhard Ernst fortsætter med at skildre, hvordan en instinktiv skepsis drev ham til et oprør i Duborgskolens blad med påfølgende holmgang i elevforeningen. Senere ændrede han mening, men i tonen stikker stadig noget af hans uvilkårlige reaktion. Den snerrende og forstående frimodighed, hvormed han berører disse ømtålelige brydninger og anfægtelser, hæver hans bidrag til et af de mest læseværdige.

Men Gerhard Ernst delte naturligvis håbet om grænseflytning. Han er ikke i tvivl om, at det var det, der fik mindretallet til at slå portene op. Da skuffelsen kom, blev reaktionerne mangeartede. Kun få forfattere kommer ind på det. Skarpt og kort igen Karl Andersen, der dengang lod sig uddanne til lærer i Tønder. Han slutter sin beretning: »Derefter lod jeg mig vælge ind i seminariets Grænseforening og fik et par dage efter en fod i klemme, da jeg gik fra dør til dør og solgte Grænseforeningens lodsedler. Døren blev smækket i, før foden var ude. Og langsomt gik det op for mig, at det væsentlige i et dansk arbejde også i Sydslesvig er kærligheden og viljen til »at bære hver glans og hver plet, der falder på Danmarks navn«.

De to erindringsbind er historien fortalt af mennesker, der stadig identificerer sig med mindretallet. Enkelte er flyttet til Danmark, men engagementet

mærkes endnu. Kun ét bidrag falder uden for denne ramme.

Det er Ina Carstensens lavmælte familiesaga. I få sikre streger, ved anekdotens hjælp, ridser hun en lærerfamilies historie op. Bedstefaderen hørte til i det frisiske sprogområde. I sin kulturelle orientering var han tysk, i sin politiske holdning liberal. Efter 1864 stødte han sammen med den nye tyske præst, hvis hovenhed i hans øjne kom til at stå som tegn på, hvor anmassende den prøjsiske stat kunne hævde sin autoritet. Sønnen unddrog sig patriotismen og de nationale brydninger ved at slå sig ned i Husum, hvor han virkede som lærer og var aktiv i liberal politik. Den gamle selv fik latente danske sympatier, som i deres kerne vel blot var anti-prøjsiske eller antiautoritære. Dem betroede han Ina Carstensen. På det grundlag har hun skrevet et fremragende bidrag, der sprænger rammen.

Det rækker ud mod erindringer, der endnu ikke er indsamlet. Mange skæbner, beslægtede eller forskellige fra hendes, har været i berøring med Sydslesvigs organiserede danskhed uden nødvendigvis nu at identificere sig med den. Hvis Studieafdelingen, som beskedent bebudet, vil fortsætte denne vellykkede serie, kunne man ønske også dette perspektiv udvidet.

Johan Peter Noack

Bent Blüdnikow: *Immigranter. Østeuropæiske jøder i København 1904-1920* (Borgen, 1986) 324 s., 178,- kr.

Bent Blüdnikow har tidligere i småartikler og i et festskrift (HISTORIE 1985, 130f) skrevet lidt om østeuropæiske jøder i København og har nu samlet og udvidet sit materiale til en større fremstilling. Som nutidshistorie er bogen mønsterværdig, og forfatteren har lagt et meget stort arbejde i at samle

samtidigt billedmateriale og interviews med overlevende.

Bogen indledes med at nævne den store emigration af russiske jøder fra øst til vest. (På tilsvarende måde som deres forfædre for mange hundrede år siden havde vandret fra vest til øst). I begge tilfælde var det forfølgelser og manglende eksistensmuligheder, der var årsagen. Fra 1890 til 1900 emigrerede 279.811 jøder fra Rusland, der jo den gang omfattede Polen, og i perioden 1901-1910 var tallet oppe på 704.245. Blüdnikow har samlet alt talmateriale vedrørende jøder, der indvandrede til Danmark, men det er umuligt at fastsætte det nøjagtige tal. På højdepunktet har tallet nok ligget i nærheden af 3.000.

Bogen beskriver alt, hvad der er værd at beskrive om disse immigranter. Størst interesse har den daværende jødiske menigheds forhold til immigranterne og de danske myndigheders forhold til dem. I jødernes historie finder man en solid modsigelse af den nazistiske påstand om, at alle jøder holder sammen i en verdensmagt, der er vendt imod alle de andre. Tværtimod kan det helt generelt siges, at de jøder, der havde blot nogle generationers bopælsret i et land, på det stærkeste modsatte sig immigration af »fremmede« jøder, der kunne undergrave de bosatte jøders for længst tilkæmpede rettigheder. Det er meget ubehageligt at få genopfrisket de »gamle familiers« indædte uvilje imod disse russere, der var fattige og som regel kun talte jiddisch. De samlede sig i Københavns fattigkvarterer og dannede dér små ghettoer, hvilket naturligvis ikke gjorde deres forhold til danskerne bedre. Der var imidlertid også politiske, sociale og religiøse forhold, der gjorde afstanden mellem de gamle og de nye større.

Danmark havde den gang en liberal fremmedlov, men efterhånden fortol-

kede politiet administrativt loven betydeligt mere restriktivt, end der var hjemmel for. Efter at kravet om pas i 1916 var blevet en betingelse for at komme ind i landet, var det slut med flygtninge i egentlig forstand. Blüdnikow har anvendt alle de relevante offentlige arkiver, og han har så vidt muligt også benyttet sig af David Simonsens privatarkiv, som blev afleveret til Det kgl. Bibliotek efter hans død i 1932. Arkivet er imidlertid besynderligt nok stadig ikke registreret og derfor vanskeligt at anvende. Trods støtte fra Simonsen og enkelte andre medlemmer af den københavnske menighed var der frit slag for politiets direkte antisemitiske virksomhed.

Bogens kerne er naturligvis immigranternes bosættelse og livsvilkår de første år. De fleste klarede sig, og hvis man i vor tid på en jødisk festdag kigger ind i den københavnske synagoge, vil man kunne se, at det nu er de russiske immigranternes efterkommere, der præger menigheden. Uden dem ville der kun have været en meget lille menighed tilbage. Blüdnikow oplyser, at han er en af disse efterkommere. Jeg kan så til gengæld oplyse, at min fædres slægt hørte til den »danske« side, men de var bestemt ikke rige. Det er nemlig ikke rigtigt, når Blüdnikow sætter skel mellem de rige danske jøder og de fattige russere, eftersom der fandtes fattige danske jøder, men de så trods deres fattigdom også ned på »russerne«. Der er stof til sociale teoridannelser på dette område.

Poul Meyer

Tage Kaarsted: *Ove Rode som indenrigsminister* (Institut for Presseforskning og Samtidshistorie, 1985). 364 s.

Med dette 3. bind er professor Tage